А. В. Бялоў, Я. Г. Берднік

СТАТУТ ВКЛ 1566 Г. ЯК ПОМНІК ГАМАДСКА-ПРАВАВОЙ ДУМКІ СВАЁЙ ЭПОХІ

У 2026 г. спаўняецца 460 год з моманту выдання Другога Статута ВКЛ 1566 г. У гэтым важным для эпохі Адраджэння зборы законаў былі замацаваны вынікі маштабных сацыяльна-палітычных рэформ, што зрабіла яго фундаментам для фарміравання асноў прававой дзяржавы на землях ВКЛ.

Неабходнасць стварэння новага зводу законаў была прадыктавана імклівым развіццём феадальных адносін і неадпаведнасцю Першага Статута ВКЛ 1529 г. рэаліям сярэдзіны XVI ст. Работу над «Валынскім» Статутам (як яго часта называюць) вяла спецыяльная камісія, у якую ўваходзілі буйнейшыя магнаты і прававеды, уключаючы Астафея Валовіча і Мікалая Радзівіла Чорнага [2; 3].

Другі Статут ВКЛ набыў юрыдычную моц 1 сакавіка 1566 г. Ён быў напісаны на старабеларускай мове, якая з'яўлялася дзяржаўнай мовай ВКЛ і была зразумелай для большасці насельніцтва. Гэта садзейнічала ўмацаванню сярод шляхты і мяшчан павагі да закона і дзяржавы. Яго аб'ём значна павялічыўся ў параўнанні са Статутам ВКЛ 1529 г.: ён уключаў у сябе 14 раздзелаў і 367 артыкулаў. Першыя тры раздзелы ўтрымлівалі нормы дзяржаўнага, ваеннага, адміністратыўнага права; чацвёрты характарызаваў судовы лад і судовы працэс; пяты і шосты – нормы сямейнага і апякунскага права; сёмы, восьмы, дзявяты – нормы грамадзянскага права; дзясяты – лясное і паляўнічае права; раздзелы з адзінаццатага да чатырнаццатага – крымінальнае права. Найбольш істотныя змены былі ўнесеныя ў нормы дзяржаўнага, судова-працэсуальнага і грамадзянскага права [1].

Больш поўна рэгламентавалася кампетэнцыя органаў улады і кіравання, праца якіх была заснавана на агульных прынцыпах феадальнага права: стварэнне льгот і перавагаў для феадалаў, недапушчэнне простых людзей у органы кіравання, замацаванне прававой няроўнасці розных сацыяльных груп насельніцтва. Таксама Статут ВКЛ 1566 г. заканадаўча замацаваў новы адміністрацыйна-тэрытарыяльны падзел краіны на ваяводствы і паветы [2; 3].

Статут ВКЛ 1566 г. стаў увасабленнем гуманістычных ідэй. У яго аснове ляжала канцэпцыя прававой дзяржавы. Статут ВКЛ 1566 г. абвяшчаў незалежнасць ВКЛ, забараняў раздаваць землі і дзяржаўныя пасады іншаземцам. Ён істотна пашырыў правы сярэдняй і дробнай шляхты, ураўняўшы іх у прававым статусе з магнатамі. Гэта стала ключавым крокам у стварэнні адзінага шляхецкага саслоўя. Статут замацаваў стварэнне выбарных судоў (земскіх, падкаморскіх і каптуровых), якія былі аддзелены ад органаў улады і кіравання [2; 3]. Важна адзначыць, што Статут ВКЛ 1566 г. значна апярэджваў аналагічныя прававыя акты суседніх краін.

Статут ВКЛ 1566 г. у першапачатковым выглядзе праіснаваў нядоўга. Усяго праз 22 гады ён быў заменены Статутам ВКЛ 1588 г. Але на Правабярэжнай Украіне ён дзейнічаў і ў XVII–XVIII стст. Многія палажэнні Статута ВКЛ 1566 г. без істотных змен перайшлі ў Статут ВКЛ 1588 г., які дзейнічаў на тэрыторыі Беларусі да 1840 г. [2; 3].

Прынцыпы, закладзеныя ў Статутах, знайшлі сваё адлюстраванне і ў сучаснай прававой культуры. Ідэі аб правах чалавека і незалежным судзе, закладзеныя ў Статуце ВКЛ 1566 г., да наша часу ўплываюць на сучасныя законы. Першапачаткова гэта быў толькі рабочы зборнік правілаў для суддзяў, але з часам ён стаў важным помнікам еўрапейскай прававой культуры. Юрысты вывучаюць яго і сёння, таму што аўтарам Другога Статута ВКЛ удалося ідэальна спалучыць правераныя вопытам традыцыі з перадавымі для свайго часу ідэямі.

Такім чынам, Статут ВКЛ 1566 г. паказаў, што толькі закон можа абараніць людзей ад самавольства і бязладдзя. Нават у наша лічбавае стагоддзе гэты досвед важны.

Список литературы

1. Статут Великого княжества Литовского 1566 года. – Минск : Тесей, 2003. – 263 с.
2. Юхо, Я. Кароткі нарыс гісторыі дзяржавы і права Беларусі / Я. Юхо. – Мінск : Універсітэцкае, 1992. – 269, [1] с.
3. Юхо, Я. Крыніцы беларуска-літоўскага права / Я. Юхо. – Мінск : Беларусь, 1991. – 236, [2] с.

Бялоў А.В, студэнт 1 курса ФИТУ БГУИР, beloshav@gmail.com
Берднік Я.Г., студэнт 1 курса ФИТУ БГУИР, egorguver@gmail.com
Научный руководитель: Николаева Людмила Викторовна, заведующий кафедрой гумантитарных дисциплин БГУИР, кандидат исторических наук, доцент, Mikalayeva@bsuir.by